

Z díla Rudolfa Steinera vybrala a komentovala Almut Bockemühlová

POHÁDKA JAKO POTRAVA PRO DUŠI

V roce 1913 Rudolf Steiner na pohádkové téma znovu navázal, nejprve 6. února v rámci řady veřejných přednášek v Domu architektů v Berlíně, které se těšily dobré návštěvnosti. Přednáška „Pohádkářství ve světle duchovního bádání“ byla pronesena během prvního, ustavujícího generálního shromáždění Anthroposofické společnosti, konaného ve dnech 3. až 8. února; ta právě vystoupila z Theosofické společnosti a osamostatnila se. Tento fakt dává přednášce velký význam a vysvětluje, proč ji R. Steiner vložil mezi přednášky o Raffaelovi a Leonardovi.

Existuje mnoho důvodů, proč se hovořit o pohádkové tvorbě ve světle duchovního bádání jeví jako troufalé. Jedním z nich je nesnadnost předmětu, neboť zdroje v lidské duši, z nichž pohádkové naladění, pravé skutečné pohádkové naladění pramení, je ve skutečnosti nutno hledat tak hluboko v lidské duši, že metody duchovního bádání, o nichž jsem mnohokrát hovořil, musí ujít velice komplikované a dlouhé cesty, než mohou být ony zdroje nalezeny. Prameny, z nichž vyvěrá pravá, ryzí pohádková tvorba hovořící k nám jako jakési kouzlo ze všech staletí lidského vývoje, se v lidské duši nacházejí mnohem hlouběji, než se člověk vůbec domnívá.

Druhým je, že právě ve spojení s oním kouzlem člověk zvýšenou měrou pociťuje, že uvažování o povaze pohádky a její myšlenkové pronikání ničí její elementární, prapůvodní působení na duši, ba celou podstatu pohádkového působení. Soudí-li člověk, a to plným právem, že vysvětlování a komentáře jsou zhoubné pro bezprostřední estetický, živý vliv, jež má tvorba vyvolávat, když ji na sebe necháme jednoduše elementárně působit, pak by o to více neměl připouštět ani vysvětlování nekonečně jemné a okouzující tvorby, prýstící ve formě pohádek z tak hlubokých a nezbadatelných zdrojů duše národů či jednotlivců. Je tomu vskutku tak, jako by člověk ničil květ rostliny, chce- -li silou úsudku zasahovat do něčeho, co prapůvodně tryská z lidské duše tak jako pohádková tvorba.

Přesto se ukazuje, že metody duchovního bádání umožňují na jedné straně alespoň do určité míry osvětlit ony oblasti duševního života, z nichž pohádková tvorba a pohádkové ladění prýstí. Na druhé straně určitá zkušenost hovoří i proti druhé zmíněné výhradě. Právě proto, že zdroje pohádkové tvorby a nálady je nutno hledat tak hluboko v duši, dojdeme skrze pouhou zkušenost k přesvědčení, že to, co lze poskytnout v podobě duchovně-vědeckého vysvětlení, zůstává stále pouze něčím, co se zde popisovaných pramenů dotýká tak jemně, že takovým bádáním nejenže nejsou poničeny, nýbrž naopak: Ono významné, hluboce bytostné uvnitř lidské duše, odkud pohádkové rozpoložení pramení, je v duši uloženo tak, že cítíme, že věci v ní uložené jsou pro ni v každém okamžiku a neustále znovu natolik nové, individuální a původní, že bychom je nejrady také sami vyjádřili nějakou pohádkovou formou; neboť cítíme, jak nedostatečné je všechno ostatní, jestliže chceme vypovídat z tak hlubokých zdrojů. Takové zcela přirozené rozpoložení vskutku může nastat: Například Goethe, jenž se vedle své umělecké činnosti pokusil proniknout hluboko do zdrojů a základů bytí, když poté sděloval svůj hluboký duševní prožitek, se nechopil teoretických výkladů a neponičil svým bádáním pohádkové zdroje - naopak právě po získání určitého vhledu do oněch pramenů sáhl pro ty nejvyšší výpovědi a prožitky lidské duše přirozeně opět k pohádce. Učinil tak ve své *Pohádce o zeleném hadu a krásné lilii*, v níž chtěl po svém vyjádřit hluboké prožitky lidské duše, jaké Schiller vyjádřil více filosoficky-abstraktně ve svých *Listech o estetické výchově člověka*.

Právě povaha pohádky nese v sobě, že její vysvětlování a porozumění nikdy nedokáže rozbít její působivou náladu, neboť kdo se pokusí k uvedeným zdrojům proniknout ze stanoviska duchovního bádání, ten vždy nalezne něco zcela osobitého. Měl-li bych povědět vše, co bych rád o podstatě pohádky řekl, musel bych pronést mnoho přednášek. Proto je možné dnes předložit pouze některé náznaky a výsledky bádání.

Kdo se pokouší proniknout k uvedeným pramenům z hlediska duchovního bádání, ten totiž zjistí, že zdroje pohádkové tvorby leží ve skutečnosti mnohem hlouběji v lidské duši než zdroje tvořivé a duchovnost prožívající lidské duše, která se vyžívá i v dalších velmi úchvatných uměleckých dílech, například ve zdrcujících tragédiích. Tragédie znázorňují to, co může lidská duše prožívat ze sil, o nichž básník praví, že pocházejí z velikého, mohutného osudu, jenž člověka pozvedá tím, že jej drtí. Otřesy tragédie pocházejí z takového osudu a jeho líčení, ovšem tak, že lze říci: Zápletky, vlákna, jež mají být skrze tragédii zapletena a znovu rozpletena, se určitým odpovídajícím způsobem zakládají na konkrétních individuálních zážitcích lidské duše ve vnějším světě. Ty je možno zajisté v mnohém ohledu těžko vytušit, neboť do individuality lidské duše lze jen stěží proniknout, přesto se ale dají vytušit a odkrýt, máme-li cit pro to, co se v duši skrze její vztah k životu odehrává. Cítíme, že duše prožívající tragično tak, jak je zhruba předkládáno, je takovým či oním způsobem zapletena do tohoto či jiného osudu.

Hlouběji než tato spletení tragična leží prameny pohádkového rozpoložení a tvorby. Cítíme, že tragika a mnoho dalšího uměleckého nastává, vidíme-li člověka například v určitém věku, v určitém životním období vystaveného těm či oněm ranám osudu. Působí-li na nás nějaká tragédie, musíme předpokládat, že člověk je svým individuálním prožíváním k příslušným zápletkám veden, a poté pocítujeme: Člověk, jenž před námi v této tragédii vyvstává se svými obzvláštními prožitky, je tím, komu je zapotřebí porozumět. V tragédiích a dalších uměleckých dílech před námi vyvstává určitý omezený okruh lidského prožívání. Přistoupíme-li s porozuměním k pohádkové tvorbě a její náladě, pocítíme něco jiného, než je zde vylíčeno, neboť působení pohádky na lidskou duši je zcela původní a elementární, takže patří k nevědomým působením. A snažíme-li se z toho, co je zde předloženo, získat nějaký pocit, pak lze říci, že co je v různých pohádkách vyjádřeno, není tím, do čeho může být člověk uveden konkrétní životní situací, není úzce vymezenou oblastí lidského prožívání, nýbrž něčím v prožívání lidské duše tak hlubokým, že je obecně lidským. Nelze říci, že by některá lidská duše, vžívající se v jistém životním období do určité situace, mohla něco takového objevit; neboť co se v pohádkách vyjadřuje, má kořeny tak hluboko v duši, že to člověk prožívá nezávisle na tom, zda je dítětem v raném dětském věku, člověkem středních let či starcem.

Celým naším životem se v těch nejhlubších duševních prožitcích vine to, co se vyjadřuje pohádkou. Pohádka je ale volným, často dokonce hravým, obrazným výrazem prožitku, jenž je jejím základem. Estetický, umělecký prožitek duše z pohádky je tomu, čemu pohádka odpovídá v niterném duševním prožívání, asi natolik vzdálený - toho srovnání se lze odvážit - jako je například prožitek chuti na jazyku, pochutnáváme-li si na nějakém jídle, vzdálen od skrytých komplikovaných procesů, jimiž jídlo prochází v celkovém organismu, aby se podílelo na jeho výstavbě. Čím zde ona potrava prochází, to lidskému pozorování a poznání nejprve uniká a jediné, co člověk zažívá, je chuťový prožitek. Obojí má zpočátku velmi málo společného a nikdo není schopen z toho, jak mu jídlo chutná, odvodit něco o jeho úloze v celém životním procesu lidského organismu. Co člověk esteticky z pohádky prožívá, je velmi, velmi vzdáleno tomu, co probíhá hluboko v lidském nevědomí, kde se s lidskou duší pojí to, co z pohádky prýští a vylévá se; neboť duše má neukojitelnou potřebu nechat svými duchovními cévami proudit pohádkovou substanci, stejně jako má organismus potřebu nechat v sobě cirkulovat živiny, vyživující substance.

Použije-li člověk metody, jež jsou zde líčeny jako metody duchovního bádání, metody pronikání do spirituálních světů, získá na určitém stupni duchovního poznání povědomí o tom, jak se v hlubinách lidské duše ustavičně odehrávají duchovní procesy, které jsou pro ni zcela nevědomé. V normálním běžném životě se tyto v hloubi duše probíhající duchovní procesy občas vynoří v jemných, i vědomím zachytitelných snových zážitcích. Procitne-li člověk například za obzvlášť příznivých okolností ze spánku, může zažít pocit: Vynořuješ se z duchovního světa, v němž se myslelo, v němž se přemítalo a kde se v hlubokých

neprobádatelných základech bytí odehrávalo něco, co je sice podobné denním zážitkům a co vnitřně souvisí s celou tvou bytostí, co je ale tomuto vědomému dennímu žití hluboce skryto. Učiňil-1 i duchovní badatel nějaké pokroky či dokáže-li již dokonce získávat nějaké zkušenosti ve světě, v němž se nacházejí duchovní jsoचना a skutečnosti, vede se mu přesto často obdobně. Může proniknout daleko, a přece přichází téměř neustále pouze ke břehu světa, kde mu z hlubokého nevědomí vycházejí vstříc duchovní děje, o nichž si říká: Souvisejí s tvou bytostí, můžeš je zachytit téměř jako fatamorgánu vystupující před tvůj duchovní zrak, přesto se ti ale nepoddávají! docela.

Toto zření dovnitř do neprobádatelna duchovních souvislostí, v jejichž nitru se lidská duše nachází, je nej zvláštnějším prožitkem, který člověk může zažít. Při pozorném sledování jistých vnitřních duševních dějů se například stane, že některé duševní konflikty, jež člověk prožívá i v hloubi duše a jež ztvárňuje v uměleckých dílech a tragédiích, lze poměrně snadno prohlédnout, na rozdíl od určitých obecně lidských duševních konfliktů, o nichž denní život takřka nic netuší, ale přesto je prožívá každý člověk v každém věku.

Jeden z takových duševních konfliktů, které člověk odhalí díky duchovnímu bádání, se odehrává například každý den při probuzení, aniž by o něm denní vědomí něco vědělo, když duše vystupuje ze světa, v němž nevědomě přebývala během spánku, a zanořuje se zpět do svého fyzického těla. Všední vědomí o tom nic netuší, a přesto se zde v základu duše ve formě duševního prožitku odehrává každodenní boj, jež lze i při duchovním bádání zachytit jen zlehka; zahrnuje v sobě všechno, co lze nazvat bojem v sobě uzavřené, samu v sobě prožívající, osamělé a vlastní duchovní cesty hledající duše proti gigantickým silám přírodní existence, s nimiž se ve vnějším životě setkáváme například tehdy, když poněkud lidsky bezmocně stojíme a prožíváme, jak se nad bezbranným člověkem vybíjejí hromy a blesky, přírodní živly.

Ale to všechno, ačkoli se jako mnoho vzácných zážitků s přírodními živly projevuje v poměru k člověku giganticky, je jen maličností oproti boji, jenž setrvává v nevědomí a jenž se odehrává při procitnutí, když se duše, prožívající v sobě své duševní bytí, musí náhle propojit se silami a substancemi čistě přírodního těla, do kterého se zanořuje, aby si znovu podřídila smysly a údy, v nichž panují a pracují přírodní síly. Je to jako touha lidské duše vnořit se do ryze přírodního světa, touha, která se naplňuje při každém probouzení, a zároveň jako ucuknutí, pocit bezmocnosti vůči tomu, co se zde nalézá v podobě věčného protipólu lidské duše, vůči ryzí přírodě vládoucí ve vnější tělesnosti, do níž procitáme. Jakkoli zvláštně to zní, tento boj se odehrává v základu duše každý den, a přece je to zážitek, jenž duši prochází pouze nevědomě. Lidská duše nemůže vědět, co se v ní děje, a přesto prožívá onen boj každé nové ráno; každá duše se skrže všechno, čím je, skrže všechny své vlastnosti, veškerou svou bytost a individuální odstíny své existence nachází pod vlivem onoho boje, přestože o něm neví.

Další, co se v hloubi lidské duše odehrává a co lze zachytit s pomocí duchovního bádání, představuje okamžik usínání. Jakmile se lidská duše stáhne ze smyslů a údů, když určitým způsobem zanechá vnější tělo ve fyzicko-smyslovém světě, přistoupí k ní něco, co lze nazvat pocítováním vlastní niternosti. Teprve pak prožívá nevědomě vnitřní boje, jež se odehrávají proto, že je v životě vázána na vnější hmotu a musí vykonávat věci, jež z propletení s ní pocházejí. Pociťuje přívěsky smyslového světa, jimiž je obtížena, a vnímá je jako překážky, jež ji morálně zadržují. Morální rozpoležení, které nelze vystihnout popisem žádného z vnějších morálních rozpoležení, se odehrává po usnutí nevědomě uvnitř lidské duše, když se ocitne sama se sebou. Je-li duše od těla osvobozena a prožívá své čistě duchovní bytí mezi usnutím a probuzením, probíhají v ní i mnohá další rozpoležení.

Ale člověk si nesmí představovat, že by tyto události odehrávající se v hloubi duše nebyly v bdělém stavu vědomí přítomny. Duchovní bádání ukazuje například jeden velice zajímavý výsledek: že člověk sní nejen tehdy, když se domnívá, že tomu tak je, ale že sní v průběhu celého dne. Duše je ve skutečnosti ustavičně plná snění, jen si toho člověk není vědom, jelikož denní vědomí je oproti snovému silnější. A stejně jako se slabší světlo ztrácí v září silnějšího, tak je to, co se během denního života neustále odehrává jako zcela kontinuální snový zážitek žijící v základu duše, překryto denním vědomím.

Člověk sní ustavičně, jen si toho není ustavičně vědom. A z plnosti snových prožitků dlících v nevědomí, jež oproti prožitkům denního vědomí představují nekonečno, se vyjímají

sny, jež vcházejí člověku do vědomí - jako by se z rozlehlého jezera vyňala jediná kapka vody obsažená v celkovém množství vody. Toto v nevědomí setrvávající snění je ale duchovním prožíváním duše, zde v základu duše se odehrávají události, prožitky. Hluboko v nevědomých oblastech spočívající duchovní prožitky duše probíhají podobně, jako probíhají tělesné chemické procesy nacházející se v nevědomí.

Pakliže k těmto právě rozvinutým skutečnostem připojíme ještě jednu další, jež z našich přednášek také vyplynula, bude na skryté stránky duševního života, o nichž tu byla řeč, vrženo ještě jiné světlo. Často jsme vyzdvihovali a obzvláště v minulé přednášce jsme znovu příležitostně zdůrazňovali skutečnost, že v průběhu pozemského vývoje lidstva se veškerý duševní život lidí zcela proměnil. Zahledíme-li se daleko, daleko nazpět do průběhu vývoje lidstva, nalezneme duši pravěkého člověka se zcela jiným prožíváním, než má duše člověka dnes. Již jsme o tom hovořili a v příštích přednáškách budeme dále hovořit, že pravěký člověk v raných dobách vývoje disponoval určitým prapůvodním jasnozřením. Takové nahlížení světa, jaké je dnes v bdělém duševním stavu normální, když skrze vnější podněty přijímáme smyslové vjemy a skrze rozum, intelekt, cítění a vůli je propojujeme v dnešním vědomí, takové vědomí existuje jedině v současnosti. Vyvinulo se ze starších forem vědomí lidstva, což byly, použijeme-li ono slovo ve správném smyslu, jasnovidné stavy, v nichž byli lidé schopni v určitých přechodných fázích mezi bděním a spánkem zcela normálním způsobem prožívat něco z duchovních světů. Ačkoli si tehdejší člověk ještě nemohl být vědom svého Já, byl ve svém normálním vědomí díky tomu méně odcizen prožitkům odehrávajícím se v hlubinách duše tak, jak dnes bylo řečeno.

V pradávě spatřoval člověk svoji souvislost s duchovním světem spíše mimo sebe. Viděl, jak záležitosti odehrávající se v jeho duši, ony hluboko v duši spočívající události, souvisí s určitými duchovními skutečnostmi žijícími v univerzu. Viděl tyto duchovní skutečnosti procházet skrze svou duši a cítil se mnohem více spřízněn s duchovně-duševními jsovcy a skutečnostmi univerza. To byla vlastnost prapůvodně jasnozřivého stadia lidstva. A jako je dnes možné zažívat onen pocit jedině ve zcela mimořádném rozpoložení, tak jej člověk dávných dob zažíval často a často a možná nejen jako člověk umělecký, nýbrž i jako člověk docela primitivní.

Může nastat situace, kdy zcela neurčitě - tak neurčitě, jak je jen možné - spočíne v hlubinách duše prožitek, jenž nevstupuje do vědomí, stejný prožitek, jaký jsme zde popsali a jaký se odehrává v hloubi duše. Z takového prožitku do vědomého denního života nevchází zhora nic. V duši ale existuje něco podobného jako v organismu hlad. A jako je zapotřebí něčeho k utišení hladu, stejně tak je zapotřebí něčeho pro toto neurčité rozpoložení, jež vychází z prožitku uloženého v hloubi duše. Pak se člověk cítí být puzen sáhnout po nějaké již existující pohádce či pověsti, nebo možná, je-li umělecké povahy, sám něco vytvořit. Oproti takovému prožitku se však všechna teoreticky použitelná slova jeví být pouhým koktáním; a proto právě tehdy vznikají pohádkové obrazy. Takovéto vědomé sycení duše pohádkovými obrazy je pak duševní potravou pro hlad, který jsme právě popsali.

Protože ve starých dobách vývoje lidstva stála každá lidská duše ještě blízko jasnozřivému vnímání niterných duchovních prožitků, mohla prostá lidská mysl, jež mnohem zřetelněji než dnes pociťovala uvedený hlad, podle okolností hledat potravu v obrazech, které následně vznikaly prostřednictvím tvořivé lidské duše a dodnes se zachovaly v tradičních pohádkách různých národů. Lidská duše se cítila být spřízněná s duchovním bytím. Více či méně vědomě pociťovala vnitřní boje, jež prožívala, aniž by jim rozuměla, a vyjadřovala je v obrazech, které jsou proto jen vzdáleně podobné tomu, co se v základech duše odehrávalo. A přece lze cítit spojitost mezi tím, co se vyjadřuje v pohádce, a mezi oněmi neprobádatelně hlubokými prožitky lidské duše.

Jak celkově prokazuje zkušenost a prožitek, často dochází k tomu, že dětská mysl si ve svém nitru vytvoří jakéhosi nenáročného společníka, jenž je přítomen vlastně jedině pro ni a jenž ji doprovází a spolupracuje při nejrůznějších životních událostech. Kdo by neznal děti, které si s sebou životem vodí určité neviditelné přátele, o nichž si představují, že se s nimi účastní událostí působících jim radost a jako neviditelní duchovní či duševní společníci musí být přítomni, pro- žívá-li dítě to či ono? V oblasti lidské zkušenosti se lze velmi často setkat se zážitkem, jak zle působí na dětskou mysl, když pak přijde „rozumný“ člověk a slyší, že dítě má takového duševního společníka, a hodlá mu jej vymluvit, neboť to snad považuje pro dítě

dokonce za léčivé. Dítě za svým duševním přítelem truchlí. A je-li vnímavé vůči duchovně-duševním náladám, pak může takové truchlení znamenat ještě mnohem víc, například postonávání či neduživost. Toto je zcela reálný zážitek související s hlubokými vnitřními událostmi lidské duše.

Aniž bychom rozrušili pohádkové „aroma“, můžeme tento jednoduchý prožitek pocítit v pohádce o dítěti a žabce, kterou uvádějí bratři Grimmové. Hovoří o dítěti, jež stolovalo společně s žabkou. Té ale chutnalo jedině mléko. Dítě mluvilo na zvířátko jako na člověka a jednoho dne ho požádalo, aby snědlo i kousek chleba. To uslyšela matka, přišla k dítěti a žabku zabila. Dítě pak chřadlo, až onemocnělo a zemřelo.

Cítíme, jak v oné pohádce rezonují duševní nálady, jež se naprosto a skutečně odehrávají v hlubinách duše tak, že je lidská duše zná nejen v určitých životních obdobích, ale jednoduše proto, že je člověk člověkem, a lhostejno, zda dítětem nebo dospělým. Proto může každá lidská duše v rezonancích pociťovat, jak to, co prožívá, ale nechápe, ba co si ani neuvědomí, souvisí s tím, co působí skrze pohádky na duši, stejně jako potrava působí na chuťové buňky jazyka. A tak se pohádka stává pro duši něčím podobným jako pro organismus potravinou, kterou využívá.

Je lákavé vyhledávat v hlubokých duševních prožitcích to, co z nich pak v různých pohádkách doznívá. Bylo by samozřejmě velkým úkolem prozkoumat touto cestou jednotlivé pohádky, jež jsou sesbírány v tak hojném počtu. To by si vyžádalo značné množství času. Ale co může být znázorněno na jednotlivých pohádkách, může být snad použito na všechny pohádky, jež lze považovat za pravé.

Vezměme jinou pohádku, kterou sebrali také bratři Grimmové, „Pohádku o Pořádníčkovi“: Mlynář, který před králem tvrdí o své dceři, že dovede spřádat slámu na zlato, je vyzván, aby ji poslal na zámek, kde bude moci předvést své umění. Dcera přijde na zámek, tam ji zavou do komory a dají otep slámy, aby ukázala své schopnosti. Jakmile se ale ocitne v komoře, upadne do naprosté bezradnosti. A v té bezradnosti se před ní objeví malý mužíček. Zeptá se: „Co mi dáš, když ti spředu tu slámu na zlato?“ Mlynářova dcera mu dá svůj náhrdelník a mužíček jí za to spřede slámu na zlato. Král nad tím velice užasne, ale chce ještě víc, a tak má dívka sepříst slámu na zlato ještě jednou. Zavou ji znovu do komory a jak tak sedí před tou hromadou slámy, znovu se objeví malý mužíček a zeptá se: „Co mi dáš, když ti tu slámu spředu na zlato?“ Ona mu dá prstýnek a mužíček znovu spřede slámu na zlato. Král chce ale ještě víc. A když dívka sedí už potřetí v komoře a znovu se zjeví malý mužíček, nemá už nic, co by mu dala. Mužíček jí řekne, kdyby se někdy stala královnou, ať mu dá první dítě, které se jí narodí. A ona mu to slíbí. A když se pak dítě narodí a mužíček se ukáže a připomene jí její slib, mlynářova dcera ho požádá o odklad. Na to mužíček odpoví: „Když mi řekneš, jak se jmenuji, můžeš se od svého slibu osvobodit.“ Mlynářova dcera rozešla lidi všude po okolí, chce znát všechna jména a s nimi i to, které patří mužíčkovi. A nakonec se jí, po několika nezdařených pokusech, skutečně podaří mužíčkovo jméno vyslovit: Pořádníček.

Vůči žádnému jinému uměleckému dílu nemá člověk tak silný pocit, že může u bezprostředního obrazu prožívat tu nejvnitřnější radost a může zároveň i vědět o hlubokém vnitřním duševním prožitku, z něž se ona pohádka zrodila. Ačkoli se jedná o triviální přirovnání, může být přesto docela trefné: Jako člověk dobře zná chemii potravin, a přesto si dovede pochutnat na dobrém soustu, stejně tak je možné i něco vědět o hlubokých vnitřních duševních zážitcích, jež jsou pouze ožívány a nikoli „uvědomovány“ a jež zmíněným způsobem rezonují v pohádkových obrazech. Ona osamělá lidská duše - neboť jak ve spánku, tak během ostatního života je pro sebe osamocená, i když je provázaná s tělem - cítí, avšak nevědomě, prožívá, ale nechápe onen veškerý protipól, v němž se nachází vůči svým vlastním nekonečným úkolům, vůči svému vlastnímu postavení v božském světě.

Jak málo zmůže lidská duše, to pocítí, když porovná své možnosti s tím, co zmůže vnější příroda, jež proměňuje všechny věci navzájem a jež je skutečnou velkou čarodějkou, kterou by lidská duše také moc ráda byla. Vědomí to může dovést až tak daleko, že onu vzdálenost mezi lidským nitrem a vševědoudností, všemohoudností ducha přírody lehkovážně přehlédne. Ovšem v hlubokých duševních prožitcích se věc neodbyde tak snadno. Lidská duše by musela zahynout, kdyby v sobě, ve své prvotně vnímatelné existenci nepociťovala ještě hlubší

podstatu, na níž může stavět a o níž si může říct: Jak stále nedokonalá tu musím stát - ona podstata uvnitř mne je chytřejší, ona ve mně vládne, ona mě může vynést k nejvyššímu umění, může mi propůjčit křídla a já pak před sebou spatřím nekonečnou perspektivu rozprostřenou do nekonečné budoucnosti. Budu umět, co teď ještě nedokážu, neboť ve mně existuje něco nekonečně většího, než je mé „vědění“. Ona podstata je mým věrným pomocníkem. Musím k ní jen získat vztah, musím dokázat propojit své chápání s tou, jež spočívá ve mně a je chytřejší, moudřejší a šikovnější než já sama.

Pokusme se znovu si zpřítomnit onen vztah lidské duše se sebou samou, nevědomý vztah se šikovnější částí uvnitř sebe sama, a v pohádce o Pořádníčkovi se pokusme pocítit odezvy toho, co duše prožívá v mlynářově dceři, jež nedovede sprádat slámu na zlato, ale nalézá šikovného a věrného pomocníka v malém mužíčkovi. Zde hluboko v základech duše, v obrazech, jejichž aroma zůstává neporušeno, ačkoli známe jejich prapůvod, tkví hluboký vnitřní duševní život.

Nebo můžeme použít ještě jinou pohádku a nemějte mi za zlé, že ji propojím s určitými záležitostmi, jež mohou zdánlivě působit osobně, ale vůbec tak nejsou míněny. O co se zde jedná, se vysvětlí, jestliže onu malou osobní nuanci použiji.

V mé *Tajné vědě v nástinu* naleznete vyličení vesmírné evoluce. O ní teď konkrétně mluvit nechci, k tomu může dojít při nějaké jiné příležitosti. U této evoluce se hovoří o tom, že naše Země jako planeta prošla ve vesmíru určitými stadii, jež lze přirovnat k posloupnosti životů jednotlivého člověka. Stejně jako jednotlivý člověk prochází sledem životů, prožila naše Země různé stupně planetárního života, vtělení. Z určitých příčin hovoříme v duchovní vědě o tom, že než Země nastoupila své „zemské“ bytí, prošla jistým druhem „měsíčního“ bytí a před ním „slunečního“ bytí; takže lze hovořit o tom, že našemu zemskému bytí ve vzdálené minulosti předcházelo sluneční bytí v planetární formě, prastaré Slunce, jež bylo ještě spojeno se Zemí. V průběhu vývoje pak mezi Sluncem a Zemí došlo k jistému rozštěpení. Z toho, co bylo dříve Sluncem, se oddělil také Měsíc a dnešní Slunce, které není oním původním Sluncem, ale jakousi jeho částí, takže můžeme hovořit o prapůvodním Slunci a takříkajíc o jeho nástupci, dnešním Slunci.

Také o dnešním Měsíci lze hovořit jako o potomku starého Slunce. Sleduje-li dnešní duchovně-vědecké bádání vývoj Země zpětným pohledem až k bodu, kdy se jako samostatné světové těleso rozvinulo druhé, naše dnešní Slunce, musí člověk říci, že mezi bytostmi, jež by tehdy již mohly být vnějškové smyslově vnímatelné, existovaly ve zvířecí řadě pouze takové, jež se vyvinuly nanejvýš k zárodku ryb.

Všechny tyto věci si lze podrobněji přečíst i pochopit v *Tajné vědě*. Ovšem vyhledat je lze pouze výzkumnými metodami duchovní vědy. Když byly tehdy vyhledány a mnou sepsány - tedy nebyly vyhledány přesně v okamžiku, kdy jsem je v *Tajné vědě* sepsal, ale když byly takříkajíc pro mne vyhledány a následně sepsány - tehdy mi byla jedna pohádka zcela neznámá. To je tím osobním, jež bych zde rád podotkl - a mohu to konstatovat zcela přesně, neboť jsem ji našel až později ve Wundtově *Psychologii národů* a teprve poté jsem začal sledovat její prameny.

Než krátce nastíním onu pohádku, chtěl bych předdeslat ještě jednu věc: Vše, co může duchovní badatel takto vypátrat v duchovním světě - po věcech, jež právě byly uvedeny, je třeba v duchovním světě pátrat, neboť jinak zde už přítomny nejsou - představuje svět, s nímž je lidská duše propojená. V nejhlubších základech své duše jsme s duchovním světem propojeni. Ten je neustále přítomen, dokonce do něj nevědomě vstupujeme, když se v normálním životě noříme do spánku. Naše duše je s ním propojená a nese v sobě nejen zážitky získané během spánku, ale i ty, jež souvisí s celkovým vývojem, jak byl právě zmíněn. Kdyby to nebylo paradoxní, řekli bychom: V nevědomém stavu si to duše uvědomuje, prožívá sebe samu v neustálém proudu, jenž vzešel z prapůvodního Slunce a následně z dceřiného Slunce, které vidíme zářit na nebi dnes, a z Měsíce, jenž je také potomkem prapůvodního Slunce. A lidská duše prožívá i to, že duchovně-duševně prošla bytím, během něž ještě nebyla spojena s pozemskou hmotou, v němž ale mohla shlížet na pozemské procesy, například na dobu, kdy nejvyššími zvířecími organismy byly zárodky ryb a kdy vznikaly dnešní Slunce a Měsíc a oddělovaly se od Země. V nevědomí je duše s těmito procesy propojená.

A nyní krátce a v náčrtu sledujme jednu pohádku, kterou lze nalézt u primitivních národů:

Byl jednou jeden muž. Ten byl ale svou podstatou ze stromové pryskyřice, a tak mohl pracovat jedině v noci, protože kdyby pracoval ve dne, slunce by ho rozpustilo. Jednoho dne se ale přece událo, že vyšel ven za dne, aby nachytal ryby. A tehdy se muž z pryskyřice rozpustil. Jeho dva synové se rozhodli, že ho pomstí. A začali střílet šípy tak, aby vytvořily určité obrazce; šípy se kupily jeden na druhý, až vznikl žebřík sahající až do nebe. Po něm pak vyšplhali vzhůru; jeden za dne a druhý v noci. A tak se ten první stal Sluncem a ten druhý Měsícem.

Není mým zvykem vykládat takovéto věci abstraktním způsobem a vnášet do nich rozumové pojmy. Ale něco jiného je pocítit výsledek bádání, podle něhož je lidská duše ve svých hlubinách propojená se vším, co se děje ve světě a co lze uchopit jedině duchovně, a touží po prožívání obrazů něčeho, co ve skutečnosti představuje její nejhlubší nevědomé prožitky. Vnímáme-li to, pak při vyprávění této pohádky cítíme zaznívat cosi, co prožívala lidská duše jako prapůvodní Slunce a jako počátek Slunce a Měsíce v pozemském věku Ryb. A pro mě bylo v určité souvislosti - a to je ta osobní nuance - velice významným zážitkem, když jsem dlouho po sepsání zmíněných záležitostí v *Tajné vědě* tuto pohádku objevil. Ačkoli mi ani teď vůbec nepřijde na mysl vykládat to všechno abstraktním způsobem, přesto se mi jeden zcela konkrétní pocit, jež cítím při pozorování vesmírné evoluce, pojí s jiným, když se oddávám kouzelným obrazům této pohádky.

Nebo vezměme další pozoruhodnou pohádku z Melanésie. Než o ní začneme hovořit, připomeňme si, že podle výsledků duchovního bádání lidská duše zcela souvisí také se současnými událostmi a skutečnostmi univerza. Ačkoli je to řečeno velmi obrazně, přece je v určité souvislosti z duchovně-vědeckého hlediska správně, říkáme-li: Když duše ve spánku opustí tělo, žije pak v bezprostředním spojení s celým kosmem, cítí se spřízněná s veškerým vesmírem.

Existuje možnost, jak si připomenout spřízněnost lidské duše, například lidského Já, s kosmem či alespoň s něčím v kosmu významným. Zaměříme pohled ven do světa rostlin a řekneme si: Tato rostlina roste, ale růst může jedině pod vlivem slunečního světla a tepla. Máme před sebou rostlinu kořenící v zemi. V duchovní vědě říkáme: Tato rostlina sestává ze svého fyzického těla a z životního těla, jež ji prostupuje. Ale to samo nepostačuje k tomu, aby rostla a rozvíjela se. K tomu je zapotřebí sil, jež na ni působí ze Slunce.

Pozorujeme-li lidské tělo během spánku, má do určité míry kvalitu rostliny. Spící tělo je podobno rostlině, neboť má sílu růst, kterou v sobě obsahuje rostlina. Jenže člověk se osamostatnil od kosmického řádu, do něhož je začleněna rostlina. Ta musí vyčkat východu a západu Slunce, aby na ni sluneční světlo mohlo působit, je vázána na vnější kosmický řád. Člověk na tento řád vázán není. Proč ne? Protože je vskutku pravdou, co ukazuje duchovní bádání: že člověk ze svého Já - jež se během spánku nachází mimo fyzické tělo, které se proto jeví jako rostlina - poskytuje fyzickému tělu totéž, co rostlinám poskytuje Slunce. Jako Slunce vylévá své světlo na rostliny, tak působí lidské Já, zatímco člověk spí, na své rostlině podobné fyzické tělo. Stejně jako se Slunce nachází nad rostlinami, tak se lidské Já duchovně nachází nad vegetujícím, spícím fyzickým tělem.

Lidské Já je spřízněno se slunečním bytím, je pro spící lidské tělo určitým druhem Slunce, působí v jeho prospěch a napravuje síly opotřebované během bdění. Pociťujeme-li to, pak si povšimneme, jak je lidské Já se Sluncem spřízněno. Duchovní věda nám víc a víc ukazuje, že stejně jako se Slunce pohybuje nebeskou klenbou - hovořím samozřejmě o jeho zdánlivém pohybu - a jako se v určité souvislosti mění působení slunečních paprsků podle toho, před kterým souhvězdím zvěrokruhu se Slunce nachází, prochází také lidské Já různými fázemi svého prožívání, takže na lidské tělo působí v jedné fázi tak a ve druhé jinak. V duchovní vědě lze vnímat, jak rozdílně působí Slunce na Zemi podle toho, zda se nachází v souhvězdí například Berana, Býka atd. Proto hovoříme nikoli o Slunci obecně, nýbrž o slunečním působení ze dvanácti souhvězdí, čímž ale vždy miníme průchod Slunce skrze dvanáct souhvězdí zvěrokruhu - a tím odkazujeme na spřízněnost proměňujícího se Já s proměňujícím se slunečním působením.

Považujme nyní vše, co tu bylo možno pouze nastínit, co je však dále rozvedeno v *Tajné vědě*, za něco, co lze získat jako duchovně-duševní poznání. Považujme to za něco, co se sice

odehrává v základu lidské duše a zůstává nevědomé, ale odehrává se jako vnitřní spoluprožívání sebe sama s duchovními silami kosmu, jež se uplatňují ve stálých a planetách. A porovnejme toto všechno, co nám zvěstuje duchovní věda jako tajemství univerza, s jednou pohádkou z Melanésie, kterou chci opět jen v krátkosti nastínit: Na cestě leží kámen. A ten kámen je matkou Quatla. Quatl má dalších jedenáct bratrů. Poté, co bylo stvořeno jedenáct bratrů a Quatl, začne Quatl tvořit přítomný svět. Ve světě, který stvořil, ještě není znám rozdíl mezi dnem a nocí. Tu se Quatl dozvídá, že se kdesi nachází ostrov, na kterém rozdíl mezi dnem a nocí existuje. I vydá se na ten ostrov a přivede odtud do své země několik bytostí. A vlivem těchto bytostí na bytosti jeho země začnou jeho bytosti prožívat střídání spánku a bdění a začne se v nich duševně odehrávat východ a západ Slunce. Je pozoruhodné, co v této pohádce opět rezonuje. Má-li ji člověk celou před sebou, zaznívá v každé její větě něco z toho, co souvisí se světovými tajemstvími, a současně i z toho, co podle duchovní vědy prožívá duše ve svých hlubinách. Což potom nemusíme říci: Prameny pohádkového ladění, pohádkové tvorby leží v hlubinách lidské duše? Tyto pohádky jsou ztvárňovány v obrazech, neboť musí přibírat na pomoc vnější děje, aby mohly poskytovat to, co se má stát duchovní potravou pro hlad pramenící z uvedených prožitků. Stejně tak je nutno říci: Ano, od oněch prožitků jsme velmi vzdáleni, ale můžeme pociťovat, jak v pohádkových obrazech rezonují.

Jestliže si to uvědomíme, nemusíme se více podívat nad tím, že ty nejkrásnější a nejcharakterističtější pohádky jsou nám známy a jsou také tradovány právě z oněch dávnějších dob, kdy lidé ještě disponovali určitým jasnovidným vědomím, a proto mohli snáze dosáhnout tam, kde leží prameny pohádkového rozpoložení a tvoření; a neudiví nás ani, že v těch oblastech země, kde lidé dosud stojí ve svých duších blíže duchovním pramenům než například duše západní, tedy třeba v Indii a obecně v Orientu, mohou mít pohádky ještě mnohem výraznější charakter.

Pak se ale ani nedivíme, že v německých pohádkách, jež Jakob a Wilhelm Grimmové sesbírali v podobě, jak je mohli slyšet od příbuzných a dalších, obvykle prostých lidí, opět nalézáme obrazy upomínající na ony doby života v Evropě, kdy vznikaly i velké hrdinské eposy, a že pohádky bratří Grimmů obsahují rysy, jež lze ve velkých eposech o hrdinech a bozích nalézt také. Nepodivujeme se ani, když slyšíme, že dodatečně vyšlo najevo, že nejvýznamnější pohádky jsou starší než hrdinské eposy, neboť ty ukazují člověka přece jen v určitém životním období a v konkrétní situaci, zatímco to, co žije v pohádce, je všeobecně lidské a kráčí s lidskou duší od prvního nadechnutí k poslednímu, skrze všechna období života. Ani se nepodivujeme, ukazuje-li pohádka v obraze i něco, co lze nazvat hlubokým duševním prožitkem, onu při probuzení pociťovanou vlastní nedostatečností duše oproti přírodním silám, vůči nimž stojíme bezmocní a s nimiž se vyrovnáme teprve tehdy, když v duši nalezneme také útěchu: Ve mně existuje něco, co mě přesahuje a co mě v určité souvislosti učiní znovu vítězem nad přírodními silami.

Pociťujeme-li toto naladění, pak cítíme i to, proč v pohádce tak často vystupují obři, s nimiž má člověk co činit. Proč se v nich vyskytují obři? Obři vznikají zcela samozřejmě jako obraz onoho rozpoložení, v němž se duše nachází, když se snaží každé ráno vpravit zpět do svého fyzického těla a spatřuje sebe samu tvář v tvář „obrovitým“ přírodním silám, jež tělo zaujímají. Co zde duše prožívá jako boj, co zde může pociťovat, je zcela oprávněně a lidské duši přiměřeně - ovšem nikoli v rozumových pojmech - znázorňováno různými boji člověka s obry. Duše cítí, jakmile před ní toto vše vyvstane, že ve veškerém tom boji a ve svém postavení proti obrům disponuje pouze jediným: svým důvtipem. Neboť k věci patří tento pocit: Teď bych mohl vstoupit do těla, ale čímpak jsem ve srovnání s veškerými obrovskými silami univerza! Něco ale přece vlastním, co tito obři nemají, a to je důvtip, rozum! Toto se nachází nevědomě před duší, ačkoli si musí přiznat, že proti obrovitým silám univerza nic nezmuže; a doslova vidíme, jak se do toho duše vžívá, když onu právě charakterizovanou náladu vyjádří obrazem:

Byl jednou jeden muž, který kráčil po cestě. Dorazil k hostinci a tam si poručil donést mléčnou polévku. Do polévky mu nalétaly mouchy. On si jich nevšiml, polévku snědl a pak udeřil dlaní do talíře a zabité mouchy nahlas spočítal: Sto jednou ranou! Hostinský mu pak na krk pověsil cedulku: Zabil sto jednou ranou.

Pak šel ten muž dál svou cestou, až přišel do jiného kraje, kde právě vyhlížel král z okna svého zámku. Uviděl člověka s cedulkou a řekl si: Toho bych mohl potřebovat. Přijal ho do svých služeb a pověřil ho zvláštním úkolem: „Podívej, do mé země se opakovaně vrací celé tlupy medvědů. Jestli jsi pobil sto jednou ranou, pak jistě dokážeš pobít i medvědy.“ Dotyčný odpověděl: „To udělám!“ Ale než medvědi dorazí, vyžádal si ještě dobrý plat a pořádné jídlo, protože si pomyslel: Jestli to nedokážu, pak si do té doby aspoň budu dobře žít. Když pak nastal čas, kdy se medvědi znovu objevili, shromáždil všemožné jídlo a dobroty, jaké mají medvědi rádi. Pak vyšel medvědům naproti a všechno to jídlo na ně nastražil. Medvědi dorazili a krmili se tak dlouho, až se úplně přecpali a zůstali bezvládně ležet. A tu jednoho po druhém zabil.

Pak k němu dorazil král a uviděl, co chlapík dokázal. Ten mu ale řekl: „Prostě jsem nechal ty medvědy skákat přes čepel a při tom jsem jim srazil hlavy.“ Král tím byl celý nadšený a pověřil ho dalším úkolem: „Podívej, zanedlouho přijdou do mé země ještě obří a ty mi musíš pomoci i s nimi.“ Chlapík mu to slíbil.

A když nastal čas, opět shromáždil spoustu dobrého jídla a k tomu navíc přibral jednoho skřivana a hrudku sýra. Potom se vskutku setkal s obry a nejprve se s nimi pustil do řeči o jejich síle. Jeden obr řekl: „Však my ti předvedeme, že jsme silnější.“ A sebral kámen a rozdrtil ho v dlani. Potom řekl směrem k tomu člověku: „Takhle my jsme silní! Co ty proti nám zmůžeš?“ Druhý obr vzal šíp a vystřelil ho tak vysoko, že se šíp vrátil zpátky až po dlouhé době. A řekl: „Takhle my jsme silní. Co ty proti nám zmůžeš?“

Pak řekl muž, který zabil sto jednou ranou: „To všechno já umím ještě o mnoho lépe!“ Sebral kámen, obalil ho v hrudce sýra a obrům pověděl: „Já dovedu z kamene vymačkat vodu!“ A stiskl v ruce sýr, až z něho voda vystříkla. Obří užasli nad jeho silou, která dovede z kamene vytlačit vodu. Pak vzal ten chlapík skřivana, nechal ho odletět a obrovi řekl: „Tvůj šíp se vrátil zpátky. Ale šíp, který jsem já vystřelil, letí tak vysoko, že už se zpátky nikdy nevrátí!“ Protože skřivan se nevrátil.

Obří byli tak udivení, že se shodli na tom, že by ho dokázali přemoci jedině lstí; že by ho přemohli obří silou, na to už ani nepomyslili. Přesto se jim ho přelstít nepodařilo, naopak přelstil on je. Když ulehli ke spánku, natáhl si chlapík přes hlavu nafouknutý prasečí měchýř, uvnitř kterého se nacházela trocha krve. Obří si řekli: Když ho nedovedeme přemoci bdělého, přemůžeme ho ve spaní. A zatímco muž spal, vyrazili na něj a udeřili ho do prasečího měchýře. Jakmile uviděli vytrysknout krev, domnívali se, že už ho přemohli, a hned na to usnuli. A v klidu, který se na ně snesl, usnuli tak tvrdě, že ve spánku dokázal přemoci on je. Ačkoli tato pohádka, stejně jako mnohé sny, vyznívá nejasně a málo uspokojivě, přece v ní před sebou máme něco, co představuje boj lidské duše se silami přírody, nejprve s medvědy, který později přechází v boj s obry. Avšak v této pohádce vidíme ještě něco jiného. Člověka, jenž zabil sto jednou ranou, máme před sebou tak, že pociťujeme záchvěvy něčeho, co žije v nejhlubším duševním nevědomí: že proti mocnějším silám, jež musí být pociťovány jako obří, lze vždy nalézt útechu ve vlastním důvtipu.

Není dobré, když se něco umělecky zpracovaného v obrazech vykládá zcela abstraktně a v jednotlivých rysech. Na tom vůbec nezáleží. Neboť z pohádkové formy nelze nic poničit, pokud člověk pociťuje, že v pohádce rezonují děje odehrávající se hluboko v duši. S oněmi duševními ději je to opět tak, že ačkoli můžeme vědět velmi, velmi mnoho - kolik jen o nich lze prostřednictvím duchovního bádání vědět - je-li do nich člověk opětovně zapřádán a prožívá-li je, pak jsou přesto vždy znovu původní a elementární. A žádné vědění, jakkoli je k dispozici, nezabrání, aby bylo do pohádkové nálady vnášeno bohatství prožívané v hlubinách duše.

Proto je pro bádání jistě vzrušující vědět, že se před námi v pohádce nachází něco, co naše duše ohledně svých nejhlubších prožitků ve výše zmíněném stylu potřebuje. Přitom nedochází k žádnému poničení pohádkové nálady, neboť právě ten, kdo dojde například v souvislosti s pohádkovou podstatou k hlubšímu zření do pramenů podvědomého života, v nich nalezne něco, co by se vědomí jevílo jako ochuzené, pokud by bylo vykládáno pouze abstraktním způsobem, a zjistí, že líčení formou pohádky je pro ono nejhlubší v duševním prožívání skutečně obsažnější.

Je potom pochopitelné, že to, co Goethe dokázal bohatě prožívat a co Schiller vyjádřil v abstraktně-filosofických pojmech, Goethe

vyjádřil výmluvnými a mnohoznačnými obrazy *Pohádky o zeleném hadu a krásné lilii*. Ačkoli mnoho myslel, chtěl to, co pociťoval o onom nejhlubším, jež přebývá v základech a v podvědomí lidského duševního života, vyslovit v obrazech.

A protože pohádka takto souvisí s oním nejniternějším v lidské duši, s tím, co je s ním tak hluboce spjato, je právě ona formou líčení, jež je dětské mysli nejpřiměřenější. Neboť o pohádce lze říci, že v sobě obsahuje schopnost vyjádřit nejhlubší oblast duchovního života tím nejjednodušším způsobem. Člověk poznenáhlu pociťuje, že ve veškerém vědomém uměleckém životě neexistuje větší umění než to, jež dokonává cestu od nepochopitelných hlubin duševního života k rozkošným, často hravým obrazům pohádky.

Daří-li se vyjadřovat to nejhůře pochopitelné těmi nejsamozřejmějšími formami, pak se jedná o největší a nej přirozenější umění, jež bytostně souvisí s člověkem. A jelikož lidská podstata v dítěti souvisí s veškerým bytím, veškerým životem ještě prapůvodnějším způsobem, proto i dítě potřebuje pohádku jako výživu pro svou duši. To, co představuje duchovní sílu, se dovede v dítěti pohybovat ještě svobodněji. A nemá-li dětská duše zpustnout, nemůže to být zatím upjaté v abstraktních teoretických pojmech. Musí to být ještě propojeno s tím, co koření v hlubinách bytí.

Dětské duši tedy neposkytujeme většího dobrodiní, než když takto necháváme na jeho duši působit to, co propojuje kořeny člověka s kořeny bytí. Neboť dítě musí být ještě tvořivě činné na formování sebe sama, musí si samo přinášet formující síly pro vlastní růst, pro rozvoj všech svých vloh; proto pociťuje tak zázračnou duševní potravu v obrazech pohádky, v nichž svými vlastními kořeny souvisí s veškerým bytím.

I když se člověk oddává racionalitě a intelektualitě, nikdy nemůže být odtržen od kořenů bytí, jelikož většinou právě tehdy, když musí být životu oddán nejvíce, souvisí s kořeny bytí nejdůvěrněji; a tak máli člověk zdravý, poctivý základ, v každém období svého života se rád vrací k pohádkám. Neboť neexistuje období a stav v životě člověka, které by nás mohly odcizit tomu, co z pohádky proudí; neboť bychom museli skoncovat s tím nejhlubším, jež souvisí s lidskou přirozeností, pokud bychom ztratili veškerý cit pro to, co se z podstaty lidské přirozenosti, pro intelekt natolik nesrozumitelné, tak samozřejmě vyjadřuje v pohádkách a v jednoduchém, prostém pohádkovém naladění.

Proto lze chápat, že ačkoli se lidé, kteří se dlouhodobě zabývali znovunalezáním kulturou poněkud potlačených pohádek, například bratři Grimmové, k věci nestavěli duchovně-vědecky, přece celým stylem svého života s pohádkami pocházejícími z národní kultury pociťovali, že lidstvu přinášejí něco, co přirozenosti člověka vnitřně náleží. Lze také pochopit, že poté, co kultura rozumu po staletí tolik pracovala na tom, aby lidskou duši včetně duše dětské pohádce odcizila, našly pohádkové sbírky, jako například sbírka bratří Grimmů, opětovný přístup ke všem tomu otevřeným lidem a že se pohádky znovu staly společným bohatstvím právě dětské duše, ovšem také všech duší. A budou se jím stávat tím víc, čím víc se bude duchovní věda stávat nejen pouhou teorií, ale právě naladěním duše, jež ji bude pociťově čím dál víc svádět dohromady s jejími vlastními duchovními kořeny bytí.

Tak je i díky rozšíření duchovní vědy potvrzováno to, o co usilovali praví sběratelé a interpreti pohádek a lidé k pohádkám vnímaví a co jeden muž, jenž sám byl hlubokým přítelem pohádkových obrazů, často uváděl v přednáškách, jimž jsem směl naslouchat a ve kterých rád opakoval jedno krásné poetické rčení, jímž lze shrnout, co vyplývá i z duchovně-vědeckého pozorování pohádky, jak jej v dnešním smyslu provádíme. Toto lze shrnout slovy, jež v přednáškách pronášel muž, který dovedl pohádky milovat, pohádky sbírat a pohádky ocenit, a tak ke svým slovům vždy znovu rád dodával: Pohádky a pověsti jsou jako dobrý anděl, jenž je od narození z domova člověku dán s sebou na životní pouť, aby se mu po celé její trvání stal důvěrným společníkem a skrze takto nabízené společenství mu přetvořil život v pravdivou, vnitřně oduševnělou pohádku!

Jelikož tato přednáška nemá žádnou spojitost s mysterijními dramaty, na profesora Capesia tentokrát nedojde. Stojí ale za povšimnutí, jak velmi R. Steiner na začátku zdůrazňuje komplikovanost a zdouhavost cesty, již musí duchovní věda projít právě k prozkoumání pramenů pohádkové tvorby. To dodnes není pojímáno s dostatečnou vážností. Charakteristické pro tuto přednášku je používání mnoha slov souvisejících s jídlem, s výživou: hlad, potravina, pokrm, chuť, aroma. To budí

asociace s první „Vůdčí myšlenkou anthroposofie“ napsanou o mnoho let později, kterou zde citovat se mi nejeví nemístné, neboť taktéž ona přednáška byla konána v rámci zmíněného ustavujícího shromáždění:

Anthroposofie je cesta poznání, jež by chtěla vést ducha v člověku k duchu v kosmu. V člověku se objevuje jako potřeba srdce a citu. Své ospravedlnění musí nacházet tím, že bude s to tuto potřebu uspokojit. Uznávat anthroposofii může jenom někdo, kdo v ní nachází, co musí hledat z podnětů svého srdce. Anthroposofy proto mohou být jenom lidé, kteří pociťují jisté otázky o podstatě člověka a o světě jako životní nezbytnost asi tak, jako pociťujeme hlad a žízeň.

Existuje hlad duše po duchovní potravě, jenž může být na prvním stupni do určité míry uspokojován prostřednictvím pohádek, pojímá-li je člověk tak, jak to jistě odpovídá i smyslu R. Steinera, jako určitý předstupeň anthroposofie. Jedná se ovšem o něco, co se nachází stejně tak hluboko v nevědomí jako procesy látkové výměny. A radost, estetický požitek z pohádky je srovnatelný s prožitkem chuti na jazyku a s uspokojením z jídla.

Prožitky chuti mohou být ale velice rozmanité a také musí být, má-li se člověk stravovat zdravě. A tak je to i s pohádkami, jejichž základní ladění je taktéž nanejvýš různorodé, od hluboce vážných po radostné či směšné. Vlastní duševní výživa ale probíhá v mnohem hlubší oblasti, než se nacházejí tyto povrchní nálady. Zůstaneme-li u obrazů, můžeme říci: Abychom dosáhli hlubin, v nichž mohou pohádky takto skutečným vyživujícím způsobem působit, musí je člověk stejně jako jídlo nejen ochutnat, ale i sníst.

U dítěte, jemuž je opakovaně vyprávěna pohádka, se to děje zcela nevědomě. U dospělého patří k věci, že se učí v obrazech číst, že pro něj něco vypovídají. Intimní obecně lidské duševní děje, jež se vyhýbají rozumovému chápání a jež mohou být pouze „prožívány, ale nikoli, věděny“ - jako je usínání a probouzení, setkávání se s přírodními bytostmi a ději či prožívání sebe sama v duchovních souvislostech, jež člověka přesahují - to vše lze uchopit a skrze citění pochopit prostřednictvím pohádkových obrazů.